

POČÁTKY GRANDHOTELU PUPP.

Stanislav Burachovič

Motto:

Karlovarský hotel Pupp je vskutku pozoruhodností a vhodným námětem pro esej. Takový esej, jenž by postihl bytí tohoto pamětihodného Světa - Hostince - Města, patrně ještě nebyl napsán. Onen hotel je sám o sobě uměleckou výslednicí několika staletí.

(Německý spisovatel a novinář Theodor Fontane v Karlových Varech dne 17. srpna 1893)

Pupp, to je hotel, jenž nemá konce.

(Francouzský politik Georges Clemenceau, 1913)

Pupp. Jediná správná atmosféra pro hotel!

(Český spisovatel Adolf Branald 1963)

SLOVO NA ÚVOD.

Grandhotel Pupp v Karlových Varech se může s oprávněnou hrdostí pochlubit tím, že je úspěšným nositelem a pokračovatelem pohostinské tradice, jež se zrodila před více než 300 roky. Tak starou a slavnou tradici má jen málo hotelů na světě. Tento dílčí příspěvek sleduje zrod této tradice a její cestu od stavby Saského sálu v roce 1701 až po založení rodinné firmy Gebrüder Pupp dne 20. června 1872.

Příběh Grandhotelu Pupp, velmi úzce provázaný s osudy nejslavnějších lázní Čech, je v mnoha ohledech fascinující. Snad proto, že je poznamenán četnými osudovými a osobními peripetemiemi, oslnivými vzestupy a tragickými pády. Podává svědectví o nesmírné energii, vytrvalosti a obchodní zdatnosti jedné karlovarské rodiny, jež nesla nevšední jméno Pupp. Puppové všech šesti generací vždy měli jasnou vizi prvotřídního hotelu a naštěstí také dostatek síly a peněz své vize uskutečnit. Dramatické dějiny hotelu Pupp lze vnímat a popisovat z různých zorných úhlů, např. majetko-právních, stavebních, personálních, ekonomických, kulturně-společenských aj. Autor si je s politováním vědom toho, že i přes velké badatelské úsilí mu řada věcí zůstala utajena. Mnohé zajímavé události a příběhy se ztratily v hlubinách času a my je už nikdy nenajdeme. To je dáno mj. i tím, že četné cenné dokumenty k hotelové historii byly v průběhu staletí zničeny a některé jsou dnes, stejně jako potomci rodiny Puppů, roztroušeny po celém světě.

Kronika hotelu Pupp vykazuje, tak jako každý pohled do historie, četné nesrovnalosti v datech, osobách a k nim vztažných událostech. Lidé chybují a jejich paměť je někdy ošidná. Některé chybné údaje bylo možné ověřit a zkorigovat, jiné zůstávají i nadále nejasným otazníkem a výzvou pro budoucí badatele. s politováním si musíme postesknout, že GH Pupp nikdy neměl kronikáře (při vši úctě k cenným rodinným záznamům paní Marie a pana Karla Puppových), jenž by soustavně zaznamenával všechna důležitá data a s nimi spjaté události. Absence spolehlivé kroniky vede k tomu, že mnohá data (např. otevření Slavnostního sálu, příchod J. G. Poppa do Karlových Varů, lišící se genealogické údaje aj.) mají různé verze a my

s odstupem času tápeme, které máme považovat za správné. Mnohá dosud všeobecně tradovaná data očividně nesouhlasí se skutečností, takže bylo třeba je zkorigovat podle nových zjištění. Stavbu Českého sálu je třeba datovat do doby kolem roku 1715, nikoliv, jak je doposud udáváno, do roku 1728. Také datum příchodu cukráře Johanna Georga Poppa do Karlových Varů je nutno posunout o 7 let, z roku 1760 na letopočet 1767.

Dějiny rodiny (5 svazků rukopisných memoárů, dnes jsou bohužel nezvěstné) a hotelu Pupp sepsala na konci 19. století ve formě strojopisu paní Marie Puppová, rozená Mattoni. V roce 1912 u příležitosti čtyřicetiletého trvání firmy její syn Karl Pupp tuto historii doplnil a dne 16. března 1912 ji na psacím stroji sepsal pod názvem *Geschichte der Familie Pupp*.¹ Jeho text byl vydán příležitostným tiskem k oslavě 40. jubilea rodinné firmy. Analýza Marie a Karla Puppových byly podkladem pro dílčí text firemního almanachu, jenž byl v několika aktualizovaných reedících vydáván ve dvacátých letech 20. století.² Historie hotelu byla koncem padesátých let 20. století populární formou sepsána předválečným karlovarským historikem a ředitelem muzea doktorem Viktorem Karellem a publikována roku 1962 v Němecu na několik pokračování v časopise *Karlsbader Badeblatt*.³ Karellův zásadní článek, jenž vychází ze studia 300 listinných dokumentů z fondu karlovarského městského archivu, se stal důležitou oporou při sestavování této stati. Informace o šlechtických zábavách v Českém a Saském sále 18. století vycházejí z vynikajících a archiváliemi podložených knih karlovarských historiografů Augusta Leopolda Stöhra a Karla Ludwiga.⁴ V roce 2001 vyšla publikace o dějinách a současnosti Puppů z pera spisovatele Zdeňka Šmída a novinářky Jitky Kulhánkové.⁵ Dodejme, že o Grandhotelu Pupp existuje bezpočet článků různé úrovně v dobových novinách a časopisech před i po roce 1945. Jejich množství narůstá téměř denně. Aktuální dění v GH Pupp zachycuje čtvrtletník *Pupp Journal*.

Mé srdečné poděkování za účinnou pomoc při zpracování této stati patří vedení Grandhotelu Pupp, jmenovitě paní generální ředitelce Ing. Andree Pfeffer-Ferklové za podnět a motivaci k sepsání dějin hotelu a paní Jitce Markusové, marketingové asistentce, za laskavé zpřístupnění hotelové archivní dokumentace, dále pak Puppovským potomkům paní Dorith Gerlachové z Vidně,⁶ paní Renatě Lehmlerové z Dieburgu a Andreasi Kochovi z Vidně (autor rozsáhlé genealogie rodiny Puppů), pracovníkům Státního okresního archivu Karlovy Vary a stavebního archivu Magistrátu města Karlovy Vary, kolegům v karlovarském muzeu Mgr. Jiřímu Klásákovi a Mgr. Lukáši Svobodovi, panu prof. dr. Ludwigu J. Weigertovi z Braunschwei-

1 Marie Pupp-Mattoni, *Geschichte der Familie Pupp*, strojopis, 9 čísl. stran (dále jen Marie Pupp-Mattoni, GFP). Opis rukopisu se nachází v archivu autora, jemuž byl laskavě darován karlovarským rodákem Ernestem R. Wiedem z krajského sdružení Heimatverband der Karlsbader.

2 Almanach GH Pupp 1925/1926 a Almanach GH Pupp 1927/1928 v SOKa Karlovy Vary, inv. č. P 445/1925 a

3 P 445/1927. V knihovně karlovarského muzea je uložen Almanach GH Pupp 1929/1930, inv. č. R 1854. Srov. též Karl Pupp, *Die Entwicklung des Hotelwesens in Karlsbad*, in: *Jubiläumsfestnummer des Karlsbader Badeblattes 1861-1910*, Karlsbad 1910, s. 52-53. Viktor Karell, *Grandhotel Pupp* (dále jen Viktor Karell, GHP), seriál článků v *Karlsbader Badeblatt*, Geislingen, b.d. (1962?), s. 84-85, 106-108, 222-224, 264-266. Jednotlivá pokračování nejsou blíže datována, kopie článků jsou v archivu autora, dar od paní Dorith Gerlachové z Vidně.

4 Bibliografie a anotace knih nejvýznamnějších karlovarských historiografů Augusta Leopolda Stöhra (1764-1831) a Karla Ludwiga (1866-1931) jsou uvedeny v publikaci Stanislava Burachoviče *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví*, Karlovy Vary 2000.

5 Zdeněk Šmíd-Jitka Kulhánková, *Grandhotel Pupp 1701-2001*, Karlovy Vary 2001.

6 Osobní vzpomínky, fotografie, rukopisy, strojopisy a korespondence paní Dorith Gerlachové z let 1990-2008 jsou v archivu autora. Dorith Gerlachová měla za manžela Heinricha Gerlacha z rodu Puppů, generálního ředitele Grandhotelu Pupp do května roku 1945.

gu, panu Vladislavu Jáchymovskému (* 1923-† 2007) a řediteli Státního okresního archivu v Karlových Varech panu Mgr. Milanu Augustinovi.

1. LOUKA, ALEJ A VZNIK SASKÉHO A ČESKÉHO SÁLU.

Tam, kde dnes v Karlových Varech při ohybu řeky Teplé stojí rozlehlý areál majestátných budov Grandhotelu Pupp z let 1892-1893 a 1936 (dům Boží oko⁷), se při úpatí Hamerského vrchu (od středověku nazývaný Tschirlberg⁸) až do počátku 18. století rozkládala velká louka. Ta v té době patřila karlovarskému starostovi Andreasu Wenzelu Becherovi (byl starostou v letech 1693-1713 a 1732). Ve svahu nad loukou se na kraji lesa tyčila barokní kaple Panny Marie Bolestné, kterou dal roku 1698 postavit hrabě Johann Josef Sternberg, pán na jihočeské Bechyni, častý host a milovník Karlových Varů, jako díkůvzdání Bohu za úspěšnou léčbu své manželky.⁹ V nice kaple stávala socha Piety. Romantická údolní niva v klínu lesnatých kopců a skal se odedávna nazývala Louka, Wiese. Lázeňští hosté i obyvatelé Karlových Varů se tu v romantické přírodní scénérii rádi procházeli a pořádali zde rozličné oslavy, hry a kratochvilné zábavy. Na konci 17. století panoval na Louce v době lázeňské sezóny již čilý společenský ruch.¹⁰

V roce 1682 prodléval v Karlových Varech šest týdnů na léčení saský kurfiřt Georg III. U Vřídla se tehdy kurýroval také vévoda z Lauenburgu a ze Sachsen-Gothy. Zábavymilovné panstvo uspořádalo na Louce řadu oslav (krom jiných dobrot byl v jejich rámci zkonzumován např. celý pečený vůl špikovaný kapouny), při nichž se každý šlechtic chtěl pochlubit originalitou svých nápadů. Soutěž vyhrál kurfiřt Georg III., vášnivý hráč šachů. Pod širým nebem si zahrál šachovou hru s živými figurami. Figuranty se stali stylově oblečení členové kurfiřtova doprovodu. O necelých sto let později se šachovou hrou s živými figurami na Louce vyznamenal děčínský hrabě Thun.¹¹

Pohodlný příchod či příjezd na Louku směrem od Vřídla byl lázeňským hostům usnadněn po roce 1690 zřízením promenádní cesty, kterou dnes známe pod označením Stará louka. Záhy po jejím vybudování se při ní začaly stavět první hrázdné domy kryté šindelem.

Roku 1691 kronikáři na Louce zaznamenali pamětihodné oslavy vévody Ernsta Augusta z Hannoveru, kurfiřta Friedricha Augusta Saského a kurfiřta z Brandenburgu s chotí. Z karlovarských historických analů (kroniky Poltz-Deimlova, Stöhrova, Lenhartova, Platzerova, Loeowova, Doroschkinova, spisy Karla Ludwiga, Viktora Karella aj.¹²) vyčteme, že také v roce 1695 byla Louka svědkem velkých oslav, které tu s náležitou okázalostí společně uspořádaly dvě významné osobnosti své doby, kurfiřt Friedrich z Brandenburgu, pozdější pruský král a kurfiřt Friedrich August Saský, známější jako August II. Silný, pozdější král Saský a Polský. Oba velmožové přijeli do lázní, jak bylo tehdy zvykem, s celými svými dvory. Na Louce nechali postavit z větví a rákosu chýše, v nichž se urozená společnost bavila a tančila při dobrém jídle

7 Srov. Aus einer interessanten Karlsbader Familienchronik, novinový článek z roku 1937 z listu Karlsbader Tageszeitung bez uvedení autora a bližšího data (výstřížek). Týká se dějin Puppů a koupě a přestavby Puppovského domu Boží oko v letech 1935-1936. Archiv autora, dar od paní Dorith Gerlachové z Vídně.

8 Anton Gnirs, Karlsbad in seiner ältesten Vergangenheit, Karlsbad 1925, s. 85 a 148.

9 Vinzenz Prökl, Geschichte der königlichen Stadt Karlsbad, Karlsbad 1883, s. 261. Srov. též listiny SOKA Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary, spisy z let 1673-1736, inv. č. 3090, karton N 21.

10 Karel Nejdil, Jean de Carro a jeho Karlovy Vary, Karlovy Vary 1958, s. 30.

11 Marie Pupp-Mattoni, GFP, c.d., s. 2. Srov. též Karl Ludwig, Alt-Karlsbad, Karlsbad 1920, s. 42.

12 Podrobné bibliografické údaje a anotace děl uvedených autorů jsou v knize Stanislava Burachoviče Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví, Karlovy Vary 2000.



Saský sál kolem roku 1710. KMKK, MKV.

a pití za doprovodu hudebních kapel. O rozvernou zábavu se postaraly četné skryté důmyslné vodotrysky, na něž dámy a pánové našlapovali či usedali a rozjařené účastníky bálu pak postříkala voda. Je známo, že August Silný i v Karlových Varech rád dokazoval, že je opravdu silný. Tak např. zmačkal v ruce stříbrný servírovací tác natolik, že několik mužů jej nemohlo narovnat. Jindy nosil po Aleji na jedné ruce mladého Turka. Oslav Augusta Silného 1695 se zúčastnil i proslulý říšský hrabě František Antonín Špork, jenž sídlil na zámku v Kuksu, při němž vybudoval malé lázně po vzoru Karlových Varů. Špork sehrál s Augustem partii Lomberu (karetní hra) a vyhrál 1400 dukátů, z nichž nechal na svém panství postavit kostel.¹³

August Silný pobýval v Karlových Varech také v roce 1701, kdy zde doslova na zelené Louce nechal postavit Lusthaus zvaný Saský sál.¹⁴ Augusta II. doprovázel do Karlových Varů anglický vyslanec v Drážďanech jménem Stepeney. Ten na jaře 1701 napsal o vzniku Saského sálu:

V Karlových Varech jsme postavili dům Salle de l'Asemblée, jenž si vyžádal náklad 2000 zlatých. Je postaven podle italského návrhu, se 4 záchody, s tajemnými zákoutími a pohodlnými lůžkovými odpočívadly. z Drážďan jsme přivezli na šesti vozech lustry a zrcadla, jež zkrášlí novou budovu a 16. dubna se tu bude odbývat maškaráda, kde hraběnka Königsmarková bude představovat Dianu, sledovanou šesti nymfami. (Český překlad z němčiny SB)

O karnevalovém reji roku 1701 se pak dozvídáme z karlovarské kroniky:

Pravou francouzskou slavnost uspořádal saský kurfiřt. Přijela i krásná hraběnka Aurora Königsmarková ze starého šlechtického rodu, v té době milenka Augusta Silného (matka pozdějšího maršála Mořice Saského). Saský kurfiřt dal postavit na louce starosty Andrease Bechera různé stánky a besídky, které sloužící vyzdobili křišťálovými lustry a zrcadly. Pod sedadly a pod provrzanými tanečními prkny byly připraveny vodotrysky, jež začaly stříkat, jakmile se usedlo na sedadlo nebo když taneční pár vstoupil na některé prkno. Docházelo

13 Karl Ludwig, Alt-Karlsbad, Karlsbad 1920, s. 31-32.

14 Josef Johann Lenhart, Carlsbads Memorabilien, Karlsbad 1840, s. 60.

*k řadě veselých scén, když nic netušící a tanci holdující páry byly překvapeny zespodu tryskající vodou nebo pokropeny při usednutí na křesla.*¹⁵ (Český překlad z němčiny SB)

August Silný přijel do Karlových Varů rovněž v roce 1705 s početným doprovodem 452 mužů osobní gardy, 135 Wrangelových dragounů a 31 mladých kavalírů. Také onoho roku v Saském sále a v Aleji uspořádal pompézní slavnosti, jejichž součástí byl i jezdecký turnaj, při němž soutěžící kavalíři v plném trysku na svá kopí nabírali visící věnce, strefovali se z pistolí do terče a kordem napichovali ze země papírové koule.

Budiž zmíněna i málo známá skutečnost, že na popud saského kurfiřta Augusta bylo v roce 1717 na konci Aleje postaveno také dřevěné divadlo (Comödien-Haus). Hrávalo se tu nejen divadlo, vystupovali zde rovněž artisté a eskamotéři z celé Evropy a občas se dávala i operní představení s italskými herci a pěvci. První karlovarské dřevěné divadlo patřilo nožiči Tadeáši Dammovi a stálo až do roku 1787, kdy se jeho prohnílé pódium k velikému zděšení publika a herců při jednom z představení zbortilo.¹⁶

August II. Silný leskem svých celkem šesti návštěv u Vřídla kolem roku 1700 „spustil la-vinu“ následujících urozených návštěv Karlových Varů. Jeho pobyty byly pro Karlovy Vary velkou reklamou, v jejímž důsledku se lázně staly módou a dobrou letní adresou mondénní společnosti. Ta přijížděla do vřídelního města mnohdy jenom za zábavu a odpočinkem od „útrap“ zahálčivého života (dnes bychom onu karlovarskou zábavu označili módním pojmem wellness), nikoliv na léčení. O tom, že panstvu v Karlových Varech znamenitě chutnalo, svědčí zápis o karlovarské hostině šlechty z roku 1708 při lázeňské návštěvě pruského krále Friedricha I., v němž se uvádí, že hosté snědli 647 liber hovězího, 175 liber slaniny, 4 jeleny, 600 slepic, 27 kop vajec, 480 liber másla jakož i veliké množství ryb, ptáků a drůbeže.¹⁷ Inu, dámy a pánové byli zdatnými jedlíky a netrápili se žádnou lázeňskou dietou. Není divu, že se pak z jejich řad etablovali skutečně nemocní lázeňští hosté se žaludečními a hlavně dnovými neduhy z nadměrné konzumace zvěřiny a těžkých červených vín.¹⁸

Některé šlechtické oslavy v Karlových Varech 18. století občas překročily rámeček slušnosti a tak český zemský sněm vydal přísné nařízení tohoto znění:

*Pokud se nějaký obyvatel Království Českého urozeného původu, ať je to kdokoliv, chová v Karlových Varech tak, že nepřístojně narušuje klid a svévolně dává podnět k hněvu, budiž tento jeden až dva roky či déle zavřen v Bílé věži Pražského hradu nebo se musí na vlastní náklady odebrat do nějaké maďarské káznice- pevnosti. Je-li to cizinec, nechť je zavřen do loketského hradu, kde si odsedí trest, jaký mu stanoví jeho Výsost či vrchní dvormistr Království Českého.*¹⁹ (Český překlad z němčiny SB)

Víme tedy už včetně všech podrobností, že v roce 1701 byl na přání a za finančního a materiálního přispění Augusta II. na prostranství před Becherovou Loukou postaven tzv. Saský sál, původně zvaný jen Lusthaus či Sál. Stavitelem a majitelem Sálu byl karlovarský starosta a cukrář Anton Deimel (psáno též Deiml) a Saskému sálu se proto původně říkalo Deimlisches Lusthaus nebo také Salle de l'Assemblée. Podle obsluhujících sezónních číšníků

15 Karl Ludwig: Alt Karlsbad, Karlsbad 1920, s. 31.

16 Moritz Kaufmann, Musikgeschichte des Karlsbader Stadttheaters, Karlsbad 1932, s. 8-10.

17 Karl Ludwig, Alt-Karlsbad, Karlsbad 1920, s. 33.

18 Podrobnosti o karlovarské lázeňské léčbě v době baroka srov. Stanislav Burachovič, Von der Hautfresser-kur zur Pyramidalkur. Das böhmische Kurwesen im 16. und 17. Jahrhundert am Beispiel der Stadt Karlsbad, in: Deutsche Bombastus-Gesellschaft, Manuskripte, Thesen, Informationen, Nr. 21/2004, Dresden 2004, s. 12-17.

19 Vladislav Jáchymovský, opis německého textu (český překlad S.B.) z neznámého zdroje, soukromý archiv VJ, fascikl Grandhotel Pupp.



Český a Saský sál na
prospektu F.M.Zurnera
z roku 1715. KMKK,MKV.

z Lipska a okolí byl ale záhy všeobecně nazýván Saským sálem, německy Sächsischer Saal. Jiný výklad dává označení „Saský“ do souvislosti s donátorem Sálu Augustem Saským.

Patrně někdy před rokem 1715 (snad 1708?) vybudoval ekonomicky prozíravý karlovarský starosta Andreas Wenzel Becher na své už zmíněné louce v těsné blízkosti Saského sálu konkurenční Český sál, karlovarský dům čp. 310, původně po svém majiteli nazývaný Bechersches či později někdy také Bachmannisches Lusthaus (podle majitele dílčího, patrně třetínového, podílu na Českém sále kolem roku 1770) nebo většinou jen krátce Lusthaus. Podle obsluhujících číšníků z Prahy a středních Čech se mu začalo říkat Český sál, Böhmischer Saal. Je pozoruhodné, že se v karlovarském písemnictví setrvale traduje, opisuje a opakuje údaj o tom, že Český sál byl vybudován v roce 1728.²⁰ Tomuto datu, jež starší autoři převzali od jinak velmi spolehlivého letopisce Augusta Leopolda Stöhra, však zřetelně odporují vyobrazení Českého sálu již z let 1715 (mapový prospekt F. M. Zurnera) a 1726 (veduta Franze Letochy). Autoři Eduard Oertl, Karl Ludwig a Karl Becher ve studii z roku 1902 (Die Bau-Entwicklung der Stadt²¹) píší, že Český sál byl postaven před rokem 1726. V hotelovém archívu GH Pupp se nachází lapidární zmínka nejasného původu o tom, že Český sál byl postaven v roce 1715. Totéž datum najdeme také v knížce Jiřího Böhma a Vladimíra Dleska Karlovy Vary-Stará louka z roku 2000.²² Uvádí je (zřejmě po konzultaci s karlovarským badatelem Karlem Nejdlem) rovněž Bohumír Mráz ve své publikaci o Puppě z roku 1991.²³ Spisovatel Zdeněk Šmíd uvádí jako datum založení Českého sálu rok 1708.²⁴ Vznik Českého sálu klade před rok

20 Toto datum se uvádí bez výjimky ve všech průvodcích po Karlových Varech, v předválečných i současných firmních prospektech GH Pupp a vztahovaly se k němu také všechny Puppovské výroční oslavy. Přesto je tento tradiční letopočet s největší pravděpodobností mylný.

21 Festschrift zur 74. Versammlung Deutscher Naturforscher und Ärzte, Karlsbad 1902, s. 187.

22 Jiří Böhme-Vladimír Dleska, Stará louka, Karlovy Vary 2000, s. 19.

23 Bohumír Mráz-Miloš Heller, Karlovy Vary a Grandhotel Pupp, Karlovy Vary 1991, s. 14.

24 Zdeněk Šmíd, Mé staré dobré Vary, Praha 1999, s. 80.



Český a Saský sál v roce 1726.
KMKK, MKV.

1715 i historik umění Lubomír Zeman ve své studii o barokních a klasicistních Karlových Varech z roku 2006.²⁵ Dosud zjištěná fakta nás nutí opakovat našim historikům-předchůdcům a klást stavbu Českého sálu do doby kolem roku 1715. Je možné, že někdejší pisatele leto-počtu 1728 mohlo zmást vybudování Aleje onoho roku (?). Lze předpokládat, že se někdy objeví dokumenty, které definitivně odstraní nejasnosti kolem data vzniku Českého sálu.

Profesí byl starosta A. W. Becher lékárníkem. Z archiválií je zřejmé, že dne 8. června 1711 od Johanna Georga Bachmanna, lékaře loketského kraje, koupil za 100 zlatých sáh pozemku z tzv. Necker- či Lusthauswiese. Po jeho smrti připadly v dědickém řízení pro 4 dědice majetkové podíly Českého sálu na Franze Bechera v hodnotě 500 zlatých, na Marii Annu Ihlovou ve výši 1088 zlatých 24 krejcarů, na Genovevu Hofmannovou ve výši 1115 zlatých 56 krejcarů a na Sabinu Helenu Braunschmidovou v ceně 598 zlatých 58 krejcarů, dohromady tedy byl Český sál v první půli 18. století oceněn částkou 3303 zlatých a 20 krejcarů. Po smrti Sabiny Heleny Braunschmidové došlo v letech 1744 a 1746 ke komplikovanému majetkovému vyrovnání spoluvlastníků Českého sálu s jejími dědici. Celková cena Českého sálu byla v kupní smlouvě ze 4. října 1746 stanovena ve výši 4000 zlatých.²⁶

Z rodinné kroniky Puppů, kterou koncem 19. století napsala paní Marie Puppová-Mattoni se dozvídáme, že v roce 1759 chtěl řád milosrdných bratří Český sál přebudovat na klášter, jejich plán však Karlovarští rázně odmítli.²⁷ Když v roce 1759 Karlovy Vary včetně radnice vyhořely, konala se až do její opravy v Českém sále zasedání městské rady.

25 Lubomír Zeman, Karlovy Vary-Architektura baroka a klasicismu, Karlovy Vary 2006, s.15.

26 SOkA Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary, spisový materiál z období před regulací magistrátu, spisy z let 1741-1786, inv. č. 3139, karton N 62. Ve fondu SOkA Karlovy Vary se nacházejí kupní smlouvy (prodej dědických podílů) na Český sál z let 1744 a 1746. Kromě toho je zde i kupní smlouva na podíl Saského sálu z roku 1744. Všechny smlouvy jsou opatřeny četnými pozoruhodnými pečeti prodávajících a kupujících.

27 Marie Pupp-Mattoni, GFP, c.d., s. 1.



Český sál a Alej na prospektu z roku 1733. KMKK, MKV.

Zajímavá je i zmínka o tom, že na konci devadesátých let 18. století chtěl správu a potažmo vlastnictví Mariánské kaple za Saským sálem převzít řeholní řád kapucínů, leč ani tento záměr nebyl městem schválen. Karlovy Vary po staletí musely odolávat houževnatému nátlaku rozličných řádů a sekt, které se chtěly u Vřídla trvale usadit a pod záminkou duchovních služeb profitovat z výnosů zdejšího lázeňství.²⁸

Udává se (bez uvedení pramene²⁹), že v roce 1730 byl vedle Českého sálu postaven barokní dům Boží oko, majetek rodiny Deimlů, kteří, jak už víme, drželi Saský sál. Boží oko získali Puppové do svého hotelového impéria po letitém úsilí až před druhou světovou válkou (1934). Z dobových rytin je zřejmé, že dům Boží oko byl v prvotní menší formě postaven snad už někdy před rokem 1711 a poté přestavěn kolem roku 1730. Přesná data vzniku a přestavěb Božího oka jsou nám zatím utajena.

Saský sál v roce 1801 zakoupil Philipp Valentin Keil (někdy se psal Kheil), bývalý komorník skotského lorda Jamese Ogilvyho Findlatera (častý návštěvník a milovník Karlových Varů, žil v letech 1750-1811) od Johanna Hieronyma Deimla včetně zahrady se stromy za částku 8000 zlatých konvenční měny. Keil zavedl v patře Saského sálu užitečnou gastronomickou novinku, tzv. Table d'hôte, německy Freitafel, což byl první veřejně přístupný restaurant v Karlových Varech, v němž se kromě nápojů během dne podávala i teplá a studená jídla dle objednávky hostů. Předtím bylo možno v Sálech (mimo slavnosti) zakoupit jen nápoje a pečivo. Svůj nový restaurant v Saském sále inzeroval Valentin Keil tímto veřejným plakátovým oznámením:

Níže podepsaný tímto oznamuje, že se stal majitelem Saského sálu v Karlových Varech. V prvním patře Sálu jsem zřídil dvě jídelny, jež budou provozovány v různých časech a v různých cenových relacích. Hosté tu mají k dispozici též několik pokojů pro setkávání uzavřených

28 SOKA Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary, spisový materiál z období před regulací magistrátu, spisy z let 1741-1786, inv. č. 3139, karton N 62, též inv. č. 3094, karton N 21.

29 Rukopisné poznámky karlovarského kronikáře Vladislava Jáchymovského ve fasciklu GH Pupp.



Mědirytina z doby kolem roku 1733 zachycuje Alej, divadelní boudu a oba Sály. KMKK, MKV

společností. Budu poctěn návštěvou urozeného publika a nabídnu mu levné ceny. V přízemí se nadále budou konat bály a kulečnickové hry.

Phillip Valentin Keil³⁰

(Český překlad z němčiny SB)

Valentin Keil se stal velmi bohatým měšťanem Karlových Varů. Víme o něm, že kromě svého velmi výnosného Saského sálu provozoval jako nájemce i výletní restauraci Poštovní dvůr (založena 1791) a že si v roce 1826 koupil na Tržišti dům čp. 38 za 9410 zlatých. Pojmenoval jej Zum Österreichischen Wappen (U rakouského štítu). O rok později tento dům zvýšil o jedno patro. Dodejme, že Keilova rodina byla první protestantskou rodinou, jež se v Karlových Varech usadila od násilné rekatolizace města v roce 1624, kdy museli odejít všichni vyznavači Lutherova evangelia se svým pastorem magistrem Johannem Rebhuhnem do sousedního Saska.³¹

Saský sál byl tedy starší a všeobecně známější, proto byl více navštěvován nežli Český sál. V roce 1814 byl starý barokní Saský sál z roku 1701 přestavěn do podoby, kterou si v podstatě podržel až do své demolice po roce 1890.

Becherovský Lusthaus neboli Český sál se začal kvalitou svých pohostinských služeb výrazně vzmáhat až poté, co dostal roku 1778 nového podnikavého majitele, totiž cukráře a hostinského Johanna Geoga Puppa, jenž se, jak si ještě povíme, přiženil do zámožné karlovarské rodiny Mitterbacherů.

³⁰ Karl Ludwig: Alt-Karlsbad, Karlsbad 1942, s. 88.

³¹ Karl Ludwig: Die Gegenreformation in Karlsbad, Karlsbad 1897, s. 8-9. Srov. též Josef Johann Lenhart, c.d., s. 42.



Stará louka a Sály na rytině Josefa Spahna z roku 1756. KMKK, MKV.

Oba sály, Saský i Český, se v průběhu své existence staly dějištěm nesčetných (mnohdy velmi bizarních!) oslav, koncertů a představení, které jsou nesmazatelně zapsány do pomyslné zlaté kroniky karlovarských dějin.

Na Louce u Českého sálu bylo v roce 1728 vysázeno 12 řad lip, z nichž časem vyrostly mohutné košaté stromy, jež v létě dávaly příjemný stín. Mezi stromy byly majitelem Českého sálu zřízeny pohodlné písek vysypané cesty s lavičkami. Někdejší květinová Louka se výsadbou lipového stromořadí proměnila v tzv. Alej, jíž se později začalo říkat Puppovská alej, neboť po roce 1778 patřila majiteli Českého sálu Johannu Georgu Puppovi. Jako zajímavost připomeňme, že císař Karel VI. při své návštěvě Karlových Varů v roce 1732 uspořádal za ještě mladou Alejí střelecké závody, jejichž vítězové si odnesli stříbrné ceny v hodnotě 1000 tolarů. Alej se stala prvním lázeňským a zábavním parkem Karlových Varů. Až později byla vybudována pohodlná lesní cesta vedoucí ve svahu nad Alejí a nad Saským sálem směrem za Starou loukou. Tuto cestu nechal zřídit hrabě Rudolf Chotek a tak nesla jeho jméno.³²

Bohužel od roku 1816 začaly již bezmála stoleté lípy v Aleji chřadnout. Poloha stromořadí byla hodně stinná, což teplomilným lipám nesvědčilo. Kromě toho bylo stromořadí zle poničeno velkou povodní roku 1821, o které se ještě zmíníme. Mezi původní stromy z roku 1728 nově zasazené mladé stromky se neujaly a tak byly neduživé stromy v letech roku 1825-1826 pokáceny a nahrazeny novými. Ty však už nikdy nedosáhly úrovně předcházející aleje a musely být průběžně obnovovány. Karlovarský děkan u kostela sv. Maří Magdaleny a zaslužilý letopisec August Leopold Stöhr (1764-1831) si ve svém průvodci po Karlových Varech z roku 1830 posteskl: „Jaká škoda té krásné aleje vysokých stromů!“

32 August Leopold Stöhr, Kaiser Karlsbad und dieses weitberühmten Gesundheitsortes Denkwürdigkeiten, Karlsbad 1812, s. 302.

Literárně pěkný, leč dosti kritický popis Saského a Českého sálu jakož i Aleje nacházíme v populárním cestopise Joachima Heinricha Campeho (ve své době to byl velmi slavný autor knih pro děti a mládež) z roku 1806 „Reise von Braunschweig nach Karlsbad“:

*Když zajdeme na západní konec města, najdeme tam dva kavárenské a plesové domy, zvané Saský a Český sál. Prvního se zmocnila vysoká šlechta, druhého pak stav měšťanský. Bohužel i zde, stejně jako v jiných lázních, činí tu chybu, že táhnou výraznou dělící čáru mezi oběma stavy. Nicméně vidíme, že společnost uvnitř a před Českým sálem bývá hodně smíšená, neboť větší část šlechty se chce družně bavit s kýmkoliv a nikoliv se nudit v omezeném okruhu lidí na své úrovni. Před tímto společenským domem se nachází čtvercová Alej, jejíž cesty by se měly mnohem lépe vysypat pískem a štěrkem. Při vydatnějším dešti stojí zdejší cesty dlouho pod kalužemi vody a jsou neschůdné. Protože majitel Sálu od každého hosta za užívání Aleje vybírá dukát, má jistě dost peněz na vylepšení cest v parku.*³³ (Český překlad z němčiny SB)

Posledním majitelem Saského sálu před Puppou byl ve druhé půli 19. století Josef Hammerschid (někdy je psán Hammerschmied či Hammerschmiedt) s chotí Margarethou, který jej v roce 1890 prodal bratřím Puppům za 327 000 zlatých. Ti starý Sál nechali zbourat a na jeho místě v letech 1892-1893 postavili zcela nový Grandhotel Pupp v podobě, kterou známe dnes.

Je třeba zdůraznit, že Český a Saský sál byly veřejnosti po celou svou existenci otevřeny vždy jenom sezónně, tj. od dubna maximálně do poloviny října. Tento sezónní režim byl ostatně praktikován i v pozdějším velkém Grandhotelu Pupp až do první půle 20. století. Pupp a další velké karlovarské hotely bývaly sezónní až do doby kolem roku 1955. Mimo letní lázeňskou sezónu se Karlovy Vary v 19. století proměnily v tiché provinční městečko s malou návštěvností. Provozovat zde společenské sály, velké hotely a restaurace mimo sezonu se majitelům nevyplatilo, mizivé zimní příjmy by nestačily ani na platy personálu.

2. PŘÍCHOD JOHANNA GEORGA PUPPA DO KARLOVÝCH VARŮ, KOUPEĚ A ZVELEBENÍ ČESKÉHO SÁLU.

Historie Grandhotelu Pupp začíná jako pohádkový příběh o chudém chlapci, jenž se výhodným sňatkem se zámožnou nevěstou stal boháčem. Příběh Puppou je však pravdivý a tak se podíváme do mlžného zrcadla času, jak všechno začalo...

V roce 1767 (většinou se v literatuře nesprávně uvádí roky 1759 či 1760³⁴, což ve svých publikacích vyvracejí již předváleční karlovarští historikové dr. Karl Ludwig, městský archivář Anton Rudolf, správce muzea³⁵) přišel z Veltrus u Kralup nad Vltavou do Karlových Varů za prací mladý muž, narozený 1743, jenž se jmenoval Johann Georg Pupp.³⁶ Jeden čas byl cukrářem u hraběte Chotka na jeho zámku ve Veltrusech, kde se patrně vyučil. Někde se píše, že

33 Joachim Heinrich Campe, Reise von Braunschweig nach Karlsbad und durch Böhmen. Braunschweig 1806, s. 187-189.

34 Srov. např. Heinz Schubert, Karlsbad, ein Weltbad im Spiegel der Zeit, München 1980, s. 61-62. Srov. též Viktor Karell, Karlsbad von a bis Z, München 1971, s. 80. Viz také: Das Haus Pupp und seine Schöpfungen, in: GH Pupp Almanach 1929, Karlsbad 1929, s. 10.

35 E.A Rudolf, Das Grandhotel Pupp in Karlsbad, in: Karlsbader Badeblatt, Geislingen 1953, č. 19-20, s. 15. Srov. též Viktor Karell, Die Anfänge des Hauses Pupp in Karlsbad, in: Karlsbader historisches Jahrbuch für das Jahr 1939, Karlsbad 1939, s. 81-85.

36 Andreas Koch, Pupp. Genealogická dokumentace rodiny Puppů čítající 37 stran textu, kterou digitálně zpracoval a vede pan Koch ve Vídni. Andreas Koch je přímým potomkem karlovarské hotelové dynastie Puppů. Kochův rodokmen Puppů dosud nebyl publikován a autor děkuje za jeho laskavé zpřístupnění. Srov. též Sta-



Reliéfni portrét Johanna Georga Puppa. KMKK, MKV.

Georg Pupp vzal za manželku Mitterbacherovu jedinou dceru Franzisku. Podle zápisu v matrice sňatků děkanského kostela Maří Magdaleny v Karlových Varech, (svazek 8, číslo záznamu 291) je ženich uveden ještě jako Johann Georg Popp.³⁹

Je zřejmé, že Franziska měla, patrně po svém podnikavém otci, obchodního ducha. Z bohatého svatebního věna Franziska Puppová dne 1. března 1775 zakoupila od paní Anny Sabinové, rozené Hofmannové, vdané Dr. Becherové, třetinu tzv. Lusthausu (Český sál) za 300 zlatých, o rok později, dne 30. ledna 1776, koupila od paní Josefy, rozené Bachmannové, ovdovělé Becherové a pak znovu provdané Müllerové, za 732 zlatých druhou třetinu⁴⁰ a konečně dne 27. ledna 1778 koupil její manžel Johann Georg Pupp od Marie Anny Ihlové za cenu 1 000 zlatých poslední třetinu Českého sálu. Tím udělal velmi výhodný, možno říci životní obchod, protože Český sál byl, jak už víme, společně se Saským sálem nejvíce prosperujícím pohostinským střediskem lázeňského města. Na budově Sálu však vázly ještě nějaké dluhy, jejichž splácení se manželům Puppovým protáhlo až do roku 1782, kdy se Český sál konečně stal jejich břemeny nezatíženým majetkem. V témže roce Pupp koupil i přílehlou lipovou Alej, v níž na žádost hostů zvětšil počet laviček. Cesty aleje upravil pro jízdu na koni a vjezd kočárů. Johann Georg Pupp byl obchodně velmi zdatný a brzy nesly Český sál a Alej jeho jméno, tj. Pupovský či Poppovský sál a Pupovská alej.

nislav Burachovič, Johann Georg Pupp, jeho synové a vnuci, in: XVIII. Historický seminář Karla Nejdl, sborník přednášek, Karlovy Vary 2009, s. 13-15.

37 Josef Weinmann: Das Geschlecht des Gründers des Grandhotels Pupp in Karlsbad, in: Archiv ostdeutscher Familienforscher, Band XIII., 1995, s. 101-109. Srov. též Josef Weinmann, Egerländer biografisches Lexikon, Band 2, Männedorf 1987, s. 76-78.

38 V kupní smlouvě na Český sál z 30. ledna 1776 je JGP již podepsán jako Pupp. Smlouva se nachází v SOKA v Karlových Varech, fond Archiv města Karlovy Vary, spisový materiál z období před regulací magistrátu, spisy z let 1741-1786, inv. č. 3139, karton N 62.

39 Andreas Koch, c.d.

40 SOKA Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary, spisový materiál z období před regulací magistrátu, spisy z let 1741-1786, inv. č. 3139, karton N 62.

Český sál měl v přízemí a v patře celkem tři velké sály, v nichž se konaly všechny slavnosti, bály a hostiny šlechty. Koncerty se konaly v patře, protože zdejší sál byl větší a měl velmi dobrou akustiku. Johann Georg Pupp si byl dobře vědom společenského a ekonomického potenciálu svého majetku a investoval do něj proto velké finanční prostředky. Výmalbu dvou sálů iluzivními freskovými obrazy v „gotickém stylu“ (A. L. Stöhr) svěřil v roce 1791 bývalému jezuitovi, karlovarskému radnímu a výtečnému baroknímu malíři Josefu Kramolínovi (1730-1802), jenž prožil poslední čtvrtstoletí svého života v Karlových Varech.⁴¹ K Českému sálu patřil rovněž pozemek se zmíněnou alejí lip, v níž se, jak již řečeno, za časů Johanna Georga Puppa každý rok v létě odehrávaly velkolepé slavnosti, při nichž se šlechta předháněla v jejich nápaditosti, pompéznosti a nákladnosti.⁴² Z těchto oslav vydatně profitoval především hostinský Pupp, na jehož bedrech ovšem ležela tíže organizačního a materiálového zajištění těchto zábav.

Karlovarský křižovnický děkan August Leopold Stöhr líčí ve svém průvodci po Karlových Varech Kaiser-Karlsbad z roku 1812 Puppovskou alej a její idylické dění takto:

Všeobecným centrem zábavy je Alej, do níž má každý volný vstup. Osoby, které tu však chtějí na vnějších cestách jet na koni či s vozem, se musí předem domluvit s vlastníkem aleje a sálu panem Puppem. Po dobu léčby se tu zpravidla platí vstupné jeden dukát. Cesty Aleje jsou vysypány pískem. Jezdí se tu ve stínu a bez prachu. Vidíte a jste tu viděni. Tím, že vezmete na projížďku tu či onu dámu, uděláte jim určitě radost. Pokud chcete pod stromy posnídat, což se často děje, nebo jen tak posedět odpoledne při kávě, čokoládě, čaji či jiné pochoutce

či si tu zahrát hru, stačí to oznámit sloužícímu v Sále a ten zajistí vše potřebné. V Aleji stojí několik lavic a v době snídaně zde hrají hudebníci. V dolním sále a v jeho podloubí se zdržují hlavně pánové, vychutnávají si tu ranní či odpolední kávu, hrají kulečnick, karty, dámu či šachy a k tomu kouří dýmku. V horním sále se odehrávají bály a koncerty.⁴³ (Český překlad z němčiny SB)

O Saském a Českém sále karlovarský kronikář Stöhr píše:

Před Puppovým sálem stojí kdysi Deimlův a nyní Keilův dům, kde se v přízemí nachází Saský sál s kulečnickovým pokojem. Před ním je hezké stinné prostranství s lipami, kde se snídá. Do tohoto sálu se rády i mimo bály odebírají dámy, aby tu mezi sebou rozprávěly a bavily se. Aby nebyly obtěžovány dýmem, nekouří se zde. Oba sály, Puppovský a Saský, jsou prostorné a budete spokojeni s jejich čistotou, útulností jakož i s dobrou levnou obsluhou a s hudbou. V obou sálech dostanete vše, co mohou cukráři dobrého nabídnout v nejkrásnějších tvarech. Při současné drahotě kávy a cukru zde stojí porce kávy 17 krejcarů, pohár čokolády s polevou 15 krejcarů, sklenice malinové šťávy 10 krejcarů, sklenice mandlového mléka 10 krejcarů, sklenice limonády s citronem 10 krejcarů. Hazardní hry jsou zde zakázány. Chce-li někdo uspořádat v jednom se sálů ples pro všechny, což se často děje, je třeba projednat počet pozvaných a rozsah pohoštění a občerstvení s majitelem sálu, ten za sjednanou cenu vše zajistí. Když v době taneční zábavy prší a nemáte sebou vlastní vůz, lze si z Louky, z domu u dvou čápů, objednat jízdního osla, který Vás do sálu či ze sálu odveze za cenu, pokud byt není příliš daleko, 17 krejcarů za jednu cestu.⁴⁴ (Český překlad z němčiny SB)

41 Carl Nödl, Die Kramolin Saga, Wien 2006, s. 69.

42 Fred Oliver Barton, So wars einmal in Carlsbad, Karlsbad 1938, s. 39.

43 August Leopold Stöhr, c.d., s. 59. Srov. též Viktor Karell, Die Anfänge des Hauses „Pupp“ in Karlsbad, in: Der Karlsbader Kurgast, 1..Jahrgang, Folge 1, Karlsbad 1939, s. 14.

44 August Leopold Stöhr, c.d., s. 60-61.



Sály a dům Boží oko kolem roku 1790. KMKK, MKV.

Abychom pochopili složitý a dlouhý zrod Grandhotelu Pupp v jeho dnešní architektonické podobě, je třeba malým exkurzem pohlédnout zpátky v čase do 18. a 19. století a připomenout, že dnešní velkohotel vyrostl z celé řady menších budov, které Puppové postupně skoupli a přestavěli. Tento komplikovaný proces usilovného skupování, budování a přestavování trval bezmála 150 let. Komplex domů kolem Saského a Českého sálu prodělal během své existence složitý stavební a vlastnický vývoj. Poměrně často, většinou se změnou majitele, se měnily názvy a dispozice budov.⁴⁵ V Goethově době kolem roku 1800 a v podstatě až do sklonku 19. století sestával areál Saského a Českého sálu z těchto domů:

Čp. 310 – Český sál, objekt postavený karlovarským lékárníkem a starostou Andreasem Wenzelem Becherem, původně nazvaný Lusthaus, později Český sál. V roce 1771 patřil Český sál Becherovým dědicům, v letech 1775-1778 a 1782 jej koupí postupně získal cukrář Johann Georg Pupp s manželkou.

Čp. 311 – **Boží oko**. V roce 1711 a ještě 1788 patřil dům Bernardu Deimlovi. Již tehdy se nazýval Boží oko, Auge Gottes. V roce 1803 byl dům v majetku cukráře Hieronyma Deimla. V roce 1826 patřil Anně Pelikanové. V té době byl dům pojištěn částkou 2000 zlatých.

Čp. 312 – V roce 1756 dům nesl označení Deimlisches Lusthaus, v roce 1711 patřil Bernardu Deimlovi, v roce 1788 byl v držení jeho vdovy. Roku 1838 dům patřil panu Valentinu Keilovi.

Čp. 313 – **Saský sál**, postavený roku 1701 na příkaz Augusta II. Saského kurfiřta a polského krále. V roce 1771 je jako majitel Saského sálu uváděn Bernard Deiml, dům se lidově

⁴⁵ Architektonické proměny objektů a jejich interiérů v 19. století jsou dobře patrné z dobové projektové dokumentace, jež je uložena ve 4 krabicích v archivu Stavebního úřadu Magistrátu města Karlovy Vary.

nazýval Ballhaus, 1788 patřil Deimlově vdově a 1826 pak Valentinu Keilovi. Dům byl pojištěn částkou 6000 zlatých.

Čp. 314 – Dům se v roce 1756 nazýval Drechslerisches Haus, od roku 1771 patřil známému karlovarskému cínaři Johannu Brandlovi, 1788 nesl označení Goldener Brunnen, 1826 patřil Kasparu Hlawatschkovi, jenž jej pojistil na částku 2000 zlatých. Název Zlatá studna dostal dům proto, že v jeho sklepení vyvěrala studánka s mimořádně lahodnou vodou, pro kterou si chodili lidé z širokého okolí. Dům chtěl svého času koupit německý básník Johann Wolfgang von Goethe, z koupě však z neznámých důvodů sešlo.⁴⁶

Čp. 315 – Dům Grillparzer. Roku 1756 se nazýval Richterův dům. V roce 1771 byl jeho majitelem slévač Johann Kaspar Schlintzig. V roce 1788 patřil cínaři Wenzlu Hoffmannovi, který dům pojmenoval Bílá srna (Weisses Reh). V roce 1826 je jako majitel uváděn Josef Hoffmann, předek významného karlovarského národopisce Josefa Hofmanna (1858-1943), jemuž dům připadl dědictvím v roce 1883. Rod cínařů Hoffmannů přišel do Karlových Varů v 17. století ze saského Zwickau. Dům Bílá srna byl původně panským sídlem, zdobil jej erb hraběte z Promnitz a Stollbergu s letopočtem 1738.

Čp. 316 – V roce 1771 byl majitelem domu cínař Johann Brandl, v roce 1788 se dům nazýval Zelená žába. V roce 1803 byl majitelem doktor medicíny Franz Damm.

Čp. 317 – Zlatá harfa. Dům byl v roce 1756 ozdoben znakem hraběte Kinského a letopočtem 1725. Roku 1771 patřil vdově po Johannu Kasparu Strunzovi. Roku 1788 jej drželi její dědicové a již tehdy se nazýval Zlatá harfa. Roku 1803 se dům nacházel v majetku nožíře Leopolda Voigta, roku 1826 byl v držení Sabiny Voigtové a byl pojištěn částkou 2000 zlatých konvenční měny. Jeden čas byl v majetku teplického hraběte Claryho.⁴⁷

3. DRUHÁ GENERACE PUPPŮ, BRATŘI JOSEF A JOHANN, ZTRÁTA ČESKÉHO SÁLU A JEHO NOVÍ MAJITELÉ.

Johannu Georgu Puppovi po smrti ženy Franzisky zůstaly její dvě třetiny Českého sálu. Ve své závěti z roku 1808 převedl J. G. Pupp vlastnictví Českého sálu s celým movitým a nemovitým příslušenstvím svému prvorozenému synovi Josefovi za 26 000 zlatých s výslovným přáním, aby v případě, že Josef zůstane bezdětný, Sál nikdy neprodával nikomu jinému nežli svému bratrovi Johannovi za stejnou cenu, tj. za 26 000 zlatých. Toto ustanovení bylo v závěti proto, aby i do budoucnosti bylo zajištěno držení Českého sálu rodinou Puppů.

Josef Pupp se vyučil cukrářem a po otcově smrti dne 16. února 1810 (zemřel následkem mrtvice ve věku 66 let) ve smyslu jeho poslední vůle zdědil Český sál. Oženil se šest let předtím dne 20. listopadu 1804 s Barbarou Urbanovou, dcerou řezníka z domu Tří jehňátka na Tržišti. Josefovo manželství zůstalo bezdětné, což způsobilo značné problémy, jež se týkaly jeho dědictví Českého sálu.

Johann Pupp (* 1780, někdy uváděn rok narození 1781⁴⁸) se stal obchodníkem galanterií. Po své matce Franzisce zdědil na Staré louce Mitterbacherovský dům Meloun a po otcovi 2 obchodní krámký s dřevěnými stájovými remízami v Aleji u Českého sálu. Oženil se dne 24. ledna 1804 s Katharinou, dcerou velmi bohatého karlovarského cínaře Josefa Heilingöttera

⁴⁶ Rudolf Friedl, Karlsbads grösster Propagandist, in: Der Karlsbader Kurgast, c.d., s. 6.

⁴⁷ Viktor Karell: Die Alte Wiese zur Goethezeit, in: Karlsbader historisches Jahrbuch für das Jahr 1940, Karlsbad 1940, s. 73- 78. Srov. též Vladislav Jáchymovský, Historie domu Zlatá harfa na Mírovém náměstí v Karlových Varech, strojopis z roku 2001, fascikl GH Pupp v pozůstalosti VJ. Relevantní dobové informace o jednotlivých domech Puppovského areálu viz také Karlsbader Adress-Buch 1888, Karlsbad 1888.

⁴⁸ Andreas Koch, c.d.



Goethova kresba Sálů z roku 1808. Reprodukce z knihy *Goethe und Sternberg*, 2008.

z domu Zlatá koule. Měli spolu 4 děti, Theresu, provdanou Hofmannovou, Karla Ottu Gabriela, Heinricha Josefa Wilhelma a Marii Franzisku. Z jeho druhého sňatku s Theresií Polzovou ze dne 17. listopadu 1818 vzešly také 4 děti, dcery Wilhelma Franziska, Clara Theresa a synové Johann Ferdinand a Ludwig Franz, jenž se odstěhoval do Lince a tam se oženil. Johann Ferdinand Pupp zůstal bezdětný.⁴⁹

V karlovarském archivu se dle sdělení Viktora Karella⁵⁰ dochovala rodinná smlouva z 15. října 1822, v níž se oba bratři dohodli na tom, že Johann Pupp přenechá svému bratru Josefovi pozemek s prodejními butikami v Aleji s malou dřevěnou kůlnou a také butiky, které Johann sám postavil v Aleji, za což mu Josef postoupí do majetku část Aleje pro výstavbu 3 nových krámů a vozovou remízu za těmito krámy a to u již stojících 5 krámů vedle Českého sálu (vozová remíza stála tam, kde je dnes Slavnostní sál). Prodejní butiky v Aleji byly postaveny roku 1809 podle projektu karlovarského stavitele Wenzela Madera. Mader nakreslil i projekt terénních úprav za Alejí s cestami a s tzv. šnečím kopečkem (Schneckenberg).⁵¹ Další stavby butik a vozových remíz Josefa Johanna Puppových v Aleji se uskutečnily v letech 1819 a 1820 podle projektu Josefa Kohla.

49 Andreas Koch, c.d.

50 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 85.

51 Lubomír Zeman: *Karlovy Vary - Architektura baroka a klasicismu*, Karlovy Vary 2006, s. 51.



Český sál z Puppovské aleje, kolem 1815. KMKK, MKV.

Z roku 1807 máme zprávu o tom, že bratři Josef a Johann Puppovi darovali karlovarskému střeleckému spolku, jehož byli oba důstojníci, několik hudebních nástrojů.⁵²

Johann Pupp si vedl jako obchodník náramně dobře, naproti tomu jeho bratr Josef, byť byl vlastníkem lukrativního Českého sálu s příslušenstvím, neměl podnikatelský talent a jeho životní cestu provázely samé dluhy. Když Josef Pupp onemocněl a tlak netrpělivých věřitelů na prodej Sálu se stupňoval, poradil mu chytrý advokát, aby Český sál daroval své ženě Barbaře, protože v otcově závěti se přece nepíše nic o darování, pouze o prodeji. Rada to byla věru dobrá. Darovací smlouvou z 18. listopadu 1822 se paní Barbara Puppová stala majitelkou Českého sálu, dodejme však, že i nemalých dluhů svého muže.

Oklamáný Johann Pupp, jenž si nárokoval Český sál, vedl s Barbarou letité soudní procesy, což jej stálo mnoho peněz a nervů. Pevně a naivně věřil, že soudní při stran Českého sálu vyhraje, neboť dle otcovy závěti byl přece v právu. Pro úhradu soudního procesu prý musel prodat všechno své galanterní zboží. Proces však nakonec prohrál, protože paní Spravedlnost, jak dobře víme, bývá někdy slepá. V roce 1828, když přišel Český sál do cizích rukou, si zklamaný Johann Pupp zařídil ve svém domě Meloun kavárnu, stal se váženým měšťanem a nežil si špatně.

Letité rodinné spory se však Barbaře Puppové nakonec vymstily. Její muž Josef zemřel 17. prosince 1825. Bez něj se dostala do finančních potíží, nemohla dodržet termíny splátek a tak její věřitelé dál tlačili na prodej Českého sálu. Hlavními věřiteli byli Egid Deiml s pohledávkou 1037 zlatých, dědicové Aloise Franze Gottla s pohledávkou 300 zlatých, Franz a Anna

52 Heinrich Grimm, Chronik des k. und k. privilegierten Schützenkorps zu Karlsbad, Karlsbad 1908, s. 34.



Karl Postl-Anton Pucherna, *Český sál, Boží oko a Alej, mědirytina z doby kolem roku 1815. KMKK, MKV*

Pelikanovi s 1125 zlatými, Philipp a Christina Keilovi s 200 zlatými. Také Johann Pupp půjčil svému bratrovi 2405 zlatých, svou pohledávku však 26. října 1822 postoupil Valentinu Keilovi. Celkem činil dluh Josefa Puppa úctyhodnou sumu 13 983 zlatých a 22 krejcarů. Oficiální odhadní cena Českého sálu byla znalce stanovená na 11 260 zlatých.⁵³

Gottlovi věřitelé dotlačili Barbaru Puppovou do konkurzu, jenž byl oznámen v úředním věstníku listu Prager Zeitung dne 20. května 1828. V oznámení byl ke koupi nabízen Český sál včetně Aleje, louky, dvou třetin prodejních butiků v Aleji a vozové remízy za částku 13 765 zlatých konvenční měny. Pětinové podíly na Českém sále v dražbě získali Anton a Katharina Heilingötterovi, Franz Pelikan, Bernhard a Regina Gottlovi, Johann a Theresia Heilingötterovi. Noví majitelé, zčásti příbuzní Puppů, získali Český sál hlavně proto, aby jej jednou postoupili dětem Johanna Puppa, chtěli, aby Český sál zůstal v rukou rodiny Puppů.⁵⁴ Paní Barbara Puppová, o jejíž podnikatelských aktivitách bohužel nic nevíme, zůstala v části Českého sálu pouze jako nájemnice. Dochovala se zpráva z roku 1836, jež dokládá, že Barbara Puppová, majitelka domu Tři jehňátka, darovala karlovarskému střeleckému spolku 6 umělecky vyřezávaných garnyží na záclony pro výzdobu tehdy nového spolkového domu střelců na tzv. Steinbergu (dnes hotel Národní dům) a čtyři olejomalby od malíře Josefa Kramolína.⁵⁵

Pro Český sál nastaly po prodeji do cizích rukou složité, ba možno říci chaotické časy.

Dne 31. května 1829 převzal podnik od nových majitelů do nájmu Johann Friedrich Schütze (někdy uváděn jako Schütz) z Lipska a po něm pak hostinský s francouzským jménem Alexander Duffin (někdy uváděn jako Duphin). Tehdy Český sál zahrnoval jídelnu, kulečnickový pokoj, dolní sál, kavárnu a horní koncertní a taneční sál. Podle dochovaného inventáře

53 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 85.

54 Gedenkschrift zum Grundstein der neuen Puppschen Anlagen 1883, nestr., rukopis nalezený při opravě Park-hotelu Pupp v roce 1998. Opis a český překlad v archivu autora.

55 Heinrich Grimm, c.d., s. 77.

pachtýře Schütze bylo zařízení restaurace první kategorie poměrně skromné, nicméně už tehdy ve výbavě nechyběly drahé soupravy jemného březovského porcelánu a stříbrné přibory. Správa hotelu byla při tak velkém množství jeho vlastníků velmi komplikovaná. Výnosy klesaly, zato kritiky na úroveň pohostinských služeb přibývaly. Pan Schütze lamentoval nad mizérií doby a chtěl za letní pronájem hotelu majitelům platit jen 450 zlatých, jednou činilo jeho nájemné dokonce jen 317 zlatých. První patro Českého sálu se pronajímalo za 20 zlatých týdně, ve druhém patře, kde bylo několik pokojů, pak nájem za pokoj činil 10 zlatých. Lepší byly výnosy z vozové remízy (předchůdce dnešních autogaráží), kterou provozovali vlastníci hotelu sami. Dochovaly se záznamy o poměrně lukrativních a s přílivem hostů rostoucích ziscích vozové remízy Českého sálu z let 1831-1833:

1831 – zisk 364 zlatých.

1832 – zisk 505 zlatých

1833 – zisk 625 zlatých

Do remízy se za poplatek odstavovaly povozy (kočáry, drožky, bryčky, dostavníky) z domů Zlatý pelikán, Zlatá harfa, Rudé srdce, Tři vlaštovky, Boží oko, Zlatý gryf, Zelená žába, Meloun a Lovecký roh.⁵⁶

Anton Heilingötter, jenž byl hlavním vedoucím firmy, až příliš dobře viděl těžkosti spojené s provozem Českého sálu a chtěl proto, aby jeho vlastníkům zajistil trvalý roční příjem, celý objekt včetně stájí a remíz pronajímat na celou sezónu za paušální sazbu 600 zlatých, přičemž za každý ples v zimě by nájemce platil navíc 20 zlatých. Svůj plán na zlepšení hotelové finanční bilance však u spolumajitelů neprosadil, obávali se, že by je paušální nájemné poškodilo na zisku.

V roce 1833 bylo v Sále nutno udělat řadu neodkladných oprav, protože více než stoletá budova bez větších investic začala rychle chátrat. Už roku 1831 byly všude pořízeny nové okenní žaluzie za 90 zlatých. Následně byly obnoveny podlahy v hlavním sále a kulečnickovém pokoji, došlo i na opravu krovů, což obnášelo drahé nákupy nových šindelů, trámů, prken a úhradu řemeslníků. Bylo renovováno vnitřní zařízení, stoly, křesla, kanape, okna a dveře. Pro zadní trakt Sálu se musely pořídít zcela nové skleněné okenní tabule v počtu 16 kusů. To vše stálo velké sumy peněz. Dodejme, že později, v roce 1848, proběhla další nákladná renovace všech oken, sedaček a kanapí Českého sálu. Investiční výdaje byly veliké a tím pádem menší zisky majitelů, které se někdy údajně pohybovaly jen kolem pakatele 90 zlatých ročně.

4. VELKÁ POVODEŇ ROKU 1821.

Puppovský sál a s ním i celé Karlovy Vary byly v roce 1821 velmi poničeny strašlivou povodní, jejíž celkové škody byly vyčísleny na 224 000 zlatých.⁵⁷ V noci z 9. na 10. září 1821 se prudce rozvodnila říčka Teplá. V oblasti měst Toužimi a Teplé byla odpoledne průtrž mračen, jež protřhla hráze několika rybníků. Jejich velké vody se kvapem valily na Bečov a Karlovy Vary. Také ve Varech mezi 2-3 hodinou silně přšelo. Největší zkáza města proběhla do půlnoci. Devět prodejních butiků v Puppovské Aleji bylo strženo vodou a zcela zničeno. Český sál byl vodou zatopen až do výše horních arkád, celé přizemí sálu bylo neopravitelně zničeno. Zvedly se tu všechny podlahy, okna byla vyražena, zkáza postihla též všechna křesla, židle, stoly, kanape,

⁵⁶ Viktor Karell, GHP, c.d., s. 106.

⁵⁷ Podrobný popis karlovarské povodně roku 1821 a jejích škod uvádí Karl Ludwig ve svém stěžejním díle Alt-Karlsbad z roku 1920 na s. 149-151.

lustry, kulečnickové stoly a zrcadla. Velkou škodu měli Josef Pupp a cukrář Zörkendörfer i na zásobách cukru, čokolády a vanilky, na přiborech, nádobí, sklenicích a prádle.

Podobně to vypadalo v Saském sále. Všude plavaly v kalné vodě stoly, židle, křesla a kapapátka. V domě Boží oko sahala voda až nad horní oblouk ostění vchodových dveří. Paní domácí se musela oknem uchýlit na Keilovu plechovou střechu. Puppovská alej byla neprůchozí, zcela zatopená, plná bahna a zátopového dřeva. Lípy, které byly přes 100 let chloubou parku, byly těžce poškozeny a staré stromy začaly pomalu odumírat. V letech 1825-1826, jak už uvedeno, byly pokáceny a nahrazeny mladými stromky. Všechny jizvy po povodni byly usilovnou prací vedení a personálu Českého a Saského postupně zahojeny.⁵⁸

5. JOHANN PETER PUPP, OŠIZENÝ A PŘECE VELMI BOHATÝ DĚDIC ČESKÉHO SÁLU.

V roce 1828, jak již zmíněno, Puppovský neboli Český sál vinou Josefa Puppa a jeho ženy Barbary přešel do cizích rukou, byť jej měl po právu dostat Johann Peter Pupp.

V dalším líčení peripetií Puppovského rodu budou hlavním tématem dědické podíly, peníze a svatební výbavy, o nichž se dochovaly četné dokumenty v karlovarském archivu.⁵⁹ Tyto archiválie před rokem 1945 stihl prostudovat a později publikovat profesor Dr. Viktor Karell.⁶⁰ Podívejme se do nich a žasněme nad tím, jak Johann Peter Pupp, jeho příbuzní a někteří další Karlovarští zbohatli díky svým dědictvím. Jejich nominální hodnoty vypovídají o zámožnosti některých karlovarských měšťanů a prosperitě místních řemesel a lázeňství v době baroka a klasicismu.

Johann Peter Pupp se sňatkem s Katharinou Heilingötterovou stal bohatým mužem. To proto, že otec nevěsty, cínař Josef Heilingötter, byl velice zámožný. Již v roce 1799 dal tchán Johanna Puppa své dceři Anně, provdané Pelikanové, bohaté svatební věno v ceně 1 980 zlatých a hotové peníze v částce 6 000 zlatých. Věno zahrnovalo velkolepou výbavu prádlem, nábytkem a ošacením jakož i šperky, 14 perlových náhrdelníků a zlato. Josef Heilingötter byl tak zámožný, že ve své závěti odkázal svému synovi Antonovi dům Zlatý Pelikán v ceně 5 500 zlatých a svému synovi Johannovi dům Zlatou kouli v ceně 7 000 zlatých. Měl mnoho pozemků a v Linci vlastnil prodejní butik. Svým 4 Puppovským vnučatům odkázal každému 320 zlatých a stříbrné přibory na památku. Jedna z jeho dcer byla provdána za Franze Pelikana, druhá za Bernarda Gottla a Katharina, jak uvedeno, si vzala za muže Johanna Puppa. Cínař Johann Heilingötter zemřel 2. února 1827 a jeho žena Maria Anna dne 30. dubna 1831. Také ona byla ke svým 4 Puppovským vnučatům Karlovi, Heinrichovi, Theresii a Marii velice štedrá. Vnučata zdědila nejen 320 zlatých od svého dědečka, nýbrž dostala navíc z celého dědického jmění ve výši 50 520 zlatých částku 6 630 zlatých pro každého a ještě legát 2 380 zlatých, dvě polosiroty, děvčata Theresia a Marie Puppovy dostaly ještě výbavu luxusního prádla.

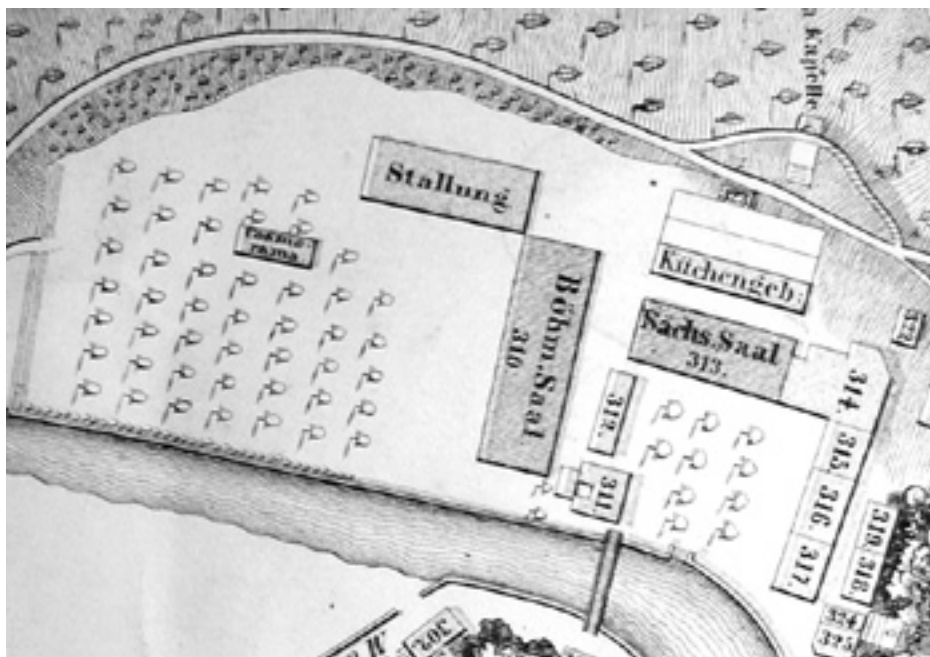
Manželé Josef a Marie Anna Heilingötterovi měli více než 50 dlužníků, mezi nimi byla i hraběnka Anna von Bolza s 87 dukáty. Když v mladém věku dne 11. ledna 1834 zemřel Karl Pupp, výpomocný cukrář, zanechal majetkový podíl v hodnotě 2 547 zlatých, univerzálním dědicem byl jeho otec Johann Pupp. Jeho sourozenci Heinrich, Theresia, provdaná Hofmanová a Marie, později provdaná Keiperová, dostali každý 90 zlatých.⁶¹

58 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 107-108.

59 SOKA Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary, inv. č. 3140-3143, karton N 71 (testamenty a inventáře v pozůstalostním řízení) a inv. č. 3143, karton N 72 (dědické podíly).

60 Viktor Karell, GHP, c.d. s. 266 (sopsis použitých pramenů a literatury).

61 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 108.



Český a Saský sál kolem roku 1830. KMKK, MKV.

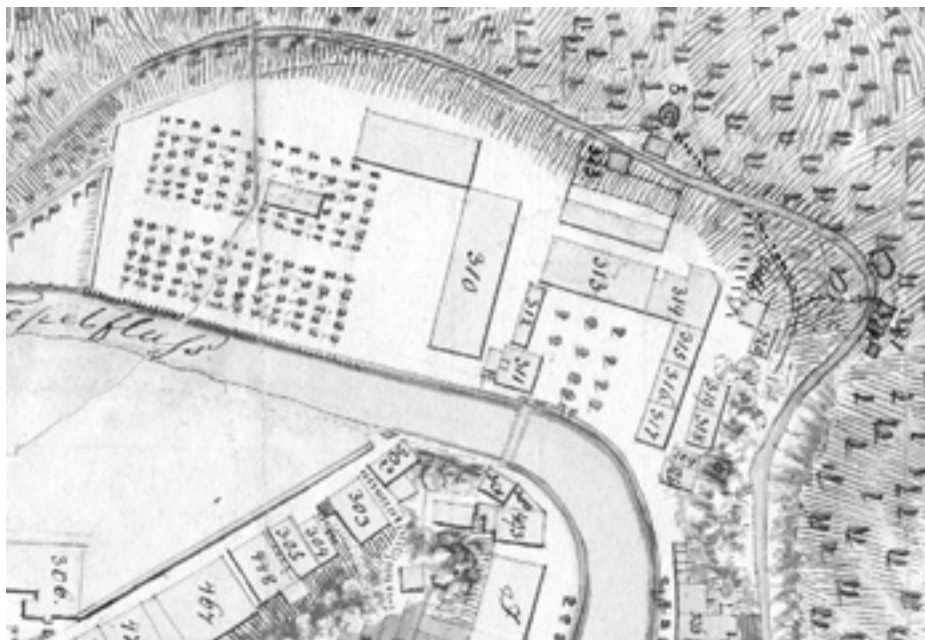
6. GENERACE TŘETÍ, HEINRICH PUPP, ÚSPĚŠNÝ MISTR CÍNAŘSKÉHO A JEHLÁŘSKÉHO ŘEMESLA.

Heinrich Johann Wilhelm Pupp, syn Johanna Petera Puppa a Kathariny, rozené Heilingötterové, se narodil v Karlových Varech dne 9. prosince 1813 v domě čp. 332 (Meloun). Pokřtil jej křížovnický děkan a karlovarský historik August Leopold Stöhr. Heinrich si dal za životní cíl získat zpátky bývalé Puppovské majetky. V letech 1827-1830 se vyučil cínařem. Víme, že od 16. května 1830 pracoval jako tovaryš u místního cínaře Antona Heilingöttera. Dne 2. února 1835 požádal o udělení mistrovského a občanského práva.

Mistrovský cínový kus zhotovil bez jediné chybičky. V dubnu 1830 získal obojí, právo mistrovské i měšťanské. Historik karlovarského cínařství Ferdinand Nemetschke uvádí ve svých studiích řadu cínových předmětů signovaných značkou Heinricha Puppa.⁶²

V říjnu 1839 (někde uváděn také rok 1838) se Heinrich Pupp oženil s Theresou, dcerou lineckého pekařského mistra Geisingera. Byla majitelkou domu čp. 327 v Karlových Varech Königin von England (Královna anglická) a od rodičů dostala štědré věno několika tisíců dukátů. Ve stejném roce Heinrich Pupp koupil také Pitroffův dům Rotes Herz (Červené srdce)

⁶² Ferdinand Nemetschke, *Karlsbader Zinnarbeiten*, studie ve zvláštním otisku z osmi nedělních vydání *Deutsche Tageszeitung*, Karlsbad 1928 (21.10.-9.12.). F. Nemetschke byl vynikajícím znalcem dějin karlovarského cínařství. Pojilo jej osobní přátelství s významným regionálním historikem a archeologem dr. Antonem Gnirsem (1873-1933). Srov. též Ernst Baumgärtel, *Das Ersambe Handwerck der Kandtel und Ziengiesser in Kays. Karls-Badt*, in: *Karlsbads verfallene Gewerbe, Beigabe zum Jahresberiche 1895-1896 der gewerblichen Fortbildungsschule zu Karlsbad*, Karlsbad 1896, s. 59-72.



Sály na mapě bratří Platzerů z roku 1834. KMKK, MKV.

za 6000 zlatých. Heinrich měl s Theresou 5 dětí, Isabellu *1840, Antona *1841, Marii 1843-1845, Julia *1845 a Heinricha *1851.⁶³

Heinrich Pupp byl cílevědomý a podnikavý muž. Kromě cínařství provozoval také prodej jehlářského zboží. Jehly kupoval za příznivou cenu mimo Karlovy Vary a do prodeje je označil karlovarským městským znakem. To se ovšem, pochopitelně, nelíbilo vedení karlovarského jehlářského cechu a Puppa udali z podvodného jednání. Na základě toho musel Heinrich Pupp podle rozhodnutí magistrátu ze dne 24. června 1840 zaplatit pokutu ve výši 5 zlatých ve prospěch karlovarského chudinského fondu. Poté si Pupp ohlásil živnost na prodej originálních karlovarských jehel, povolení k provozování živnosti získal. Slíbil ostatním jehlářům, že každému zaplatí částku 2 zlatých a 30 krejcarů jako daň ze svého zisku a také to, že bude kupovat jehly výhradně od nich, čímž by získali trvalý odbyt svého zboží. Poté byl Pupp vyzván, aby vstoupil do jehlářského cechu, což ale kupodivu odmítl.⁶⁴ Tím ale celá záležitost neskončila. Kvůli dobrým obchodním kontaktům šel Puppovi jehlářský obchod velmi dobře. To ovšem stále budilo závist karlovarských jehlářů. Dne 23. května 1848 proto dali na občanský výbor podání, aby Heinrichu Puppovi bylo zakázáno nadále provozovat jehlářství. To proto, že v Rakousku-Uhersku žádný zákon nepovoloval, aby jehlářskou firmu vedl cínař. Nastal dlouhý právní boj mezi Heinrichem Puppem a závistivými jehláři. Pupp se hájil tím, že získal oprávnění provozovat prodej jehlářského zboží zákonně, že živnost řádně zdaňuje a navíc odběrem zboží ještě živí 3 karlovarské jehláře. Magistrát dne 23. června 1849 jehlářům oznámil, že Heinrich Pupp může nadále svou živnost prodeje jehel nerušeně provozovat.

63 Andreas Koch, c.d.

64 Později, patrně někdy kolem roku 1850, však Heinrich Pupp do cechu jehlářů přece jen vstoupil, neboť po roce 1852 je v pramenech uváděn jako jeho člen. Srov. Josef Hofmann, Das Ehrsambe Handtwerckh deren Nadtler in Kaiser Carls Pat, in: Karlsbads verfallene Gewerbe, c.d., s. 26.

Heinrich Pupp se snažil rozšiřovat i svůj obchod cínem. Požádal úřady o povolení zřídit v Karlových Varech vlastní cínařskou manufakuru. Dne 4. srpna 1846 mu magistrát sdělil, že jeho žádost byla krajským úřadem v Lokti dne 21. července 1846 zamítnuta. Také následné Puppovo odvolání bylo zamítnuto. Úspěšný však byl Pupp ohledně smlouvy s výrobcem porcelánu ve Staré Roli Augustem Nowotnym. Začal společně se svým cínem prodávat Nowotneho porcelánové a kameninové zboží. Dne 21. května 1845 Heinrich Pupp uzavřel smlouvu s panem Heinrichem Funkem o zřízení firemní prodejny v Linci po dobu 6 let. V prodejně Pupp prodával cín, porcelán a kameninu. Heinrich Pupp zemřel dne 7. června 1864. Z archiválií vztažných k letům 1846 a 1850 víme, že byl důstojníkem karlovarského spolku ostrostřelců a velmi dobrým střelcem, jenž dosáhl při závodech ve střelbě četných vítězství.⁶⁵ Cínař Heinrich Johann Wilhelm Pupp měl tři syny, Antona * 1841, Julia * 1843 a Heinricha * 1850, kteří koncem 19. století vybudovali velkolepý Grandhotel, jenž se proslavil jako jeden z předních hotelů Evropy.⁶⁶



Plakát zvoucí na artistickou produkci do Saského sálu, 1840. Soukromý archiv SB.

7. SNAHY O ZNOVUZÍSKÁNÍ ČESKÉHO SÁLU DO RODINY PUPPŮ, SJEZD PŘÍRODOVĚDCŮ A SLAVNÉ MAŠKARNÍ BÁLY.

I přes široké obchodní aktivity cínař Heinrich Pupp neztratil ze zřetele své hlavní životní poslání – získat zpátky Český sál. Pelikanovská pětina Sálu připadla již roku 1832 dědictvím na děti Johanna Puppů. Heinrich Pupp převzal podíly svých sester Theresy, provdané Hofmanové, a Marie, provdané Keiperové. Dne 6. září 1847 se mu podařilo koupit pětinový podíl od Aloisie Heilingötterové za částku 3000 zlatých a po nepříjemném procesu v roce 1857 také podíl Bernarda Gottla za 400 zlatých. Zkoušel také několikrát koupit získat podíly Antona Heilingöttera, ale to se mu již nepovedlo, neboť v roce 1864, jak jsme zmínili, Heinrich Pupp nečekaně zemřel. Anton Heilingötter převzal pětinový podíl své sestry Theresie, provdané Hulové. Nicméně Heinrich Pupp mohl být se svým životním dílem spokojený. Udělal vše, co bylo v jeho silách, aby se Český sál vrátil do majetku rodiny Puppů, kam právem náležel. Než zemřel, patřily mu celkem tři pětiny Českého sálu.

Zmíněný hostinský Alexander Duffin měl Český sál v nájmu ještě kolem roku 1840. V karlovarském věstníku „Auskunfts- und Anzeigeblatt von Karlsbad und seinen Umgebungen“ z roku 1840 Duffin otiskl toto oznámení o provozu restaurace:

Níže podepsaný oznamuje ctěnému lázeňskému i místnímu publiku, že počínaje dnem 31. květnem 1840 se ve všech jídelnách Českého sálu podávají všechny druhy teplých i studených snídaní jakož i polední a večerní jídla. Láci jídel a rychlostí obsluhy si jmenovaný dovoluje všechny srdečně pozvat. Hosté tu najdou velký výběr domácích i zahraničních vín,

65 Heinrich Grimm, c.d. s. 119 a 132.

66 Andreas Koch, c.d.



Svěcení praporů a pěvecká slavnost v Saském sále 1861. KMKK, MKV.

álého světa, nahlíželi do zahrady rozkoši Elysia. Mnozí mědirycti tu ve stáncích nabízejí bohatý sortiment svého zboží. Lze zde najít ta nejlepší umělecká díla Německa, Francie a Anglie.⁶⁷ (Český překlad z němčiny SB)

Dne 9. dubna 1848 se v Saském sále konaly volby revolučního občanského výboru, zvoleni byli dr. Franz Anger, dr. Eduard Hlawaczek, Josef Knoll junior, Kaspar Wagner a Anton Loew. Po vyhlášení konstituce císařem Ferdinandem I. se v Sálech odehrály četné bouřlivé, ve výsledku však plané (jak už to při revolucích často bývá) schůze tzv. Národní gardy a střeleckého spolku.

Také po odeznění událostí revolučního roku 1848, které ostatně do extrémně konzervativních a k c.k. monarchii loajálních Karlových Varů příliš revolučně nezasáhly, se v Českém a Saském sále uskutečnila řada velkých společenských akcí. V roce 1853 tu paní profesorka Carolina Bernhardtová uvedla tzv. Dábelské divadlo (Theatrum diabolicum), v němž mistr Chung-Altai předváděl svůj exotický čínský salón s četnými atrakcemi po dobu 14 dnů.

Dne 21. února 1851 si město Karlovy Vary na letní sezónu s dosti naivní vidinou tučných zisků pronajalo Saský sál a otevřelo jej dne 28. května jako Lázeňský sál, jehož hlavním magnetem byla čítárna časopisů. Ten se stal silnou konkurencí Českému sálu. V roce 1854 byl ale městský Lázeňský sál v Saském sále zase zrušen (jeho výnos byl pro magistrátní pokladnu

dobře uleželé karlovarské kvasnicové pivo, též bavorské pivo ve sklenicích i láhvích.⁶⁷ (Český překlad z němčiny SB)

V témže věstníku čteme poetický popis Puppovské aleje od karlovarského lázeňského lékaře Med. Dr. Rudolfa Mannla:

Puppovská alej před Českým sálem má několik vycházkových cest pro milovníky procházek, vnější cesta je určena pro jízdy kočáry a koňmo, mnozí se tu prohánějí kolem dokola. Alej je vyhledávána pro svůj příjemný stín od rána do večera. Rád přiznávám, že dojem z večerní procházky Alejí je fascinující. V trochu tajuplném soumraku se tu procházejí skupinky bíle oděných dam ve společnosti s nafintěnými pány a promenují sem a tam. Je to, jako bychom vzdálení re-

67 Unterhaltungs, Auskunfts- und Anzeigblatt von Carlsbad und den andern Curorten Böhmens, Karlsbad 1840, s. 16.

68 Rudolf Mannl, Spazierpartien in Karlsbad, in: Unterhaltungs-Auskunfts- und Anzeigblatt von Carlsbad und den andern Curorten Böhmens, Karlsbad 1840, s. 17.



Mapa z roku 1864 věrně zachycuje podobu Sálů a prodejních butik v Aleji. KMKK, MKV.

zklamáním), respektive jej převzal na šest let do pronájmu restauratér Josef Hammerschmid, konkurent Puppů a Českého sálu.⁶⁹

Dne 1. srpna 1852 přijel na léčení do Karlových Varů mladý a velmi pohledný řecký král Otto I. Získal si u obyvatel a návštěvníků lázní velkou oblibu pro své přátelské chování a mimořádnou dobročinnost. Účastnil se mnohých společenských akcí v Českém a Saském sále. Velkým potěšením mu byly zdejší taneční zábavy, při nichž svým šarmem okouzloval dámské publikum.⁷⁰

Když se v září 1858 v lázních oslavovalo 500. výročí založení města, tančila se před Českým sálem čtverylka.

V roce 1861 se v Českém sále konala důležitá jednání karlovarských a jáchymovských voľičů kvůli volbám poslanců do českého zemského sněmu. Od téhož roku tu dával pravidelná představení karlovarský divadelní ochotnický spolek, zvaný „Casino-Gesellschaft“. Představení se konala každou neděli, jednou to byla zábava s tancem, podruhé divadelní hra. Sál byl rovněž využíván pro rozličné výstavy a artistické produkce.

Ze dvou dochovaných jídelních lístků Hammerschmidova Saského sálu z roku 1858 se dozvídáme tehdejší ceny jídel, jež byly z dnešního pohledu velmi mírné. Polévky (v nabídce byly tři druhy) stály 5 krejcarů, hlavní jídla s přílohami stala od 12 do 24 krejcarů, nejdražším jídellem byly beraní ledvinky s madeirskou omáčkou. Hovězí maso s přílohami stálo 10-14 krejcarů, nejdražší bylo hovězí s bešamelovou omáčkou za 16 krejcarů. Opékaný pstruh stál 24-30 krejcarů, zelenina (mrkev, hrášek, špenát, zeleninové pyré a brambory) stála mezi 14 a 20 krejcarů, moučníky (např. kynutý koláč s pomeranči se šťávou, mandlový koláč se šlehačkou, meruňkový dort) stály 14 krejcarů, pečená půlka koroptve byla za 20 krejcarů, srnčí hřbet stál 36 krejcarů, srnčí kýta 30 krejcarů, jehněčí hřbet 20 krejcarů, jehněčí kýta 15 krejcarů,

69 Alfred Doroschkin, Kurzgefasste Karlsbader Chronik, Karlsbad 1929, s. 42.

70 Stanislav Burachovič, Slavní návštěvníci Karlových Varů, Karlovy Vary 2003, s. 48.

skopové 15 krejcarů, telecí pečeně na špízu 12 krejcarů, telecí ledvinky 15 krejcarů. Kompoty z ovoce stály v rozmezí 8-20 krejcarů.⁷¹

Večerní jídelníček Saského sálu z 30. června 1875 měl následující cenové relace. Nejdražší polévka byla slepičí, stála 40 krejcarů. Nejdražším hlavním jídlem byl pečený biftek v ceně 1 zlatého, ostatní jídla se pohybovala v rozmezí 30-80 krejcarů. Ceny zeleniny byly opět poměrně vysoké, v rozmezí 50-60 krejcarů. Nejdražší pečení byl srnčí hřbet s cenou 1 zlatého. Kompoty stály kolem 30 krejcarů, saláty též. Jako dezert se podávaly lázeňské oplatky v ceně 10 krejcarů.⁷²

Pěkný dobový popis Puppovského a Saského sálu přináší ve své knize Karlsbader Kurkatechismus z let 1861 a 1873 karlovarský lázeňský lékař V.N. Kronser:

Saský sál odedávna slouží jako jakýsi univerzální lázeňský sál. V neděli odpoledne tu hraje Labitzkého orchestr. Před Saským sálem se nachází pavilon, v němž hraje Labitzkého orchestr.

V Puppovské aleji se kdysi scházel urozený svět. Dnes tu najdete v aleji četné kiosky s prodejem všeho možného. V aleji se také konají taneční zábavy. Pod stromy Puppovské aleje jsou stoly a židle, pije se tu káva a sedí s přáteli. Stojí tu nová hudební hala, kde jsou dávány koncerty. Jako kdysi i nyní se alej stala dostaveníčkem lidí z celého světa. Při oslavách jubilea 1858 se v Aleji tančila čtverylka. V aleji jsou také prodejní butiky rozličného zboží.

U Českého sálu stojí Sál přírodovědců, nyní zvaný Cafésalon.⁷³ (Český překlad z němčiny SB)

Po skončení lázeňské sezóny 1861 započala dne 24. listopadu likvidace starých zchátralých prodejních butiků v Puppovské aleji, o nichž se zmiňuje doktor Kronser.

V roce 1861 se v Českém sále ukazovala sbírka přírodnin ruského sběratele Platowa. Sochař Hermann Schubert z Říma v Českém sále roku 1862 vystavil své nejnovější dílo, reliéf z bílého mramoru určený pro oltář prvního karlovarského evangelického kostela, který pak byl za městským pivovarem otevřen v roce 1864. Reliéf zpodobňuje kladení Krista do hrobu.⁷⁴

Ve dnech 17-24. září 1862 se v Karlových Varech konal velkolepý 37. sjezd německých přírodovědců a lékařů.⁷⁵ K této významné příležitosti, již mj. v lékařské sekci předsedal slavný český fyziolog Jan Evangelista Purkyně⁷⁶, magistrát nechal před Českým sálem zbudovat dřevěný konferenční sál podle plánu městského architekta Josefa Rennera. Konferenční sál byl natřen bílou barvou, jeho ochoz - galerii podél všech 4 stran budovy nesly celkem 34 sloupy. Nad galerií byly umístěny znaky všech německých spolkových zemí, pod nimi pak reliéfní alegorické medailony mytologických postav, na straně řečnického pultu byly umístěny znaky Českého království a města Karlových Varů. Mezi oběma znaky se skvěl monumentální znak rakouského císařského orla. Výzdobu interiéru obstaral pan Karl Behr z Prahy. Na úvod kongresu zahrál Labitzkého orchestr předehru k Oberonovi. Dne 22. září večer se účastníci

71 Karl Ludwig, Alt-Karlsbader Gast- und Speisehäuser, in: Unser Egerland, Karlsbader Heft, Karlsbad 1906, s. 80.

72 Karl Ludwig, Alt-Karlsbader Gast- und Speisehäuser, in: Unser Egerland, Karlsbader Heft, Karlsbad 1906, s. 80-81.

73 V.N. Kronser, Karlsbader Kurkatechismus, Karlsbad 1861, s. 141-142.

74 Anton Carl Loew, Kurzgefasste aber vollständige Chronik der weltberühmten Cur- und Bade-Stadt Karlsbad, Karlsbad 1874, s. 132.

75 Anton Carl Loew, c.d., s. 134-135 (podrobný popis sjezdu přírodovědců)

76 Stanislav Burachovič, Slavní návštěvníci Karlových Varů, Karlovy Vary 2007, s. 52.

sjezdu shromáždili v Saském sále k slavnostnímu setkání. Významného sjezdu se zúčastnilo celkem 298 osob.⁷⁷

O rok později, dne 3. června 1863, Heinrich Pupp tuto budovu po interiérových úpravách otevřel jako Café-Salon (pozdější označení Café-salon). Odpoledne od 4 do 6 hodin tu hrával lázeňský orchestr Josefa (otec) a později Augusta (syn) Labitzkého. Dne 26. srpna 1863 zde karlovarský pěvecký sbor dával koncert k 50. výročí úmrtí německého klasika Theodora Körnera.

Nejen protestanté našli v liberálním Českém sále své první karlovarské útočiště, také pravoslavná, tj. rusko-ortodoxní církev tu roku 1863 zřídila svou první skromnou modlitebnu předtím, než si postavila první kostel v Mariánskolázeňské ulici naproti Českému sálu.

V roce 1867 majitelé Českého sálu poskytli zdarma svůj pozemek pro obnovu poničené nábrežní zdi, město platilo její stavbu.

V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století se v Českém sále konaly široko daleko proslulé maškarní bály, které se vyznačovaly fascinující výzdobou tanečního sálu. Jednou byly jeho zdi potažené černým hedvábím s červenými drapériemi a zdobené prapory, jindy byly polepeny šedou tapetou a ověšeny girlandami růží. Nejkrásnější byl karneval v roce 1868, kdy byl celý Český sál proměněn v alegorii kvetoucí rajské zahrady. Zdi sálu byly pokryty chvojím, jež bylo osázeno papírovými růžemi, zrcadla byla zahalena hedvábnými závoji a všechny rohy místností zdobily myrtové stromy a listnaté rostliny. V bujném zelení zurčela fontána s vodotryskem u zahradního altánku, z něhož hosté shlíželi na taneční páry. O masopustní neděli se konal kostýmový bál, v masopustní úterý se před Českým sálem rojily maškary, jež odtud zahajovaly svůj průvod městem. Inu, televize, DVD, domácí kina a laserová show ještě neexistovaly a tak se pěstovaly tvůrčí zábavy, při nichž okřídlená fantazie neznala mezí.⁷⁸

Ve dnech 27.-28. září 1868 se v Karlových Varech konala pěvecká slavnost spolku Sängerbund des Egertales, slavnostní koncert se konal ve vyzdobeném Českém sále.

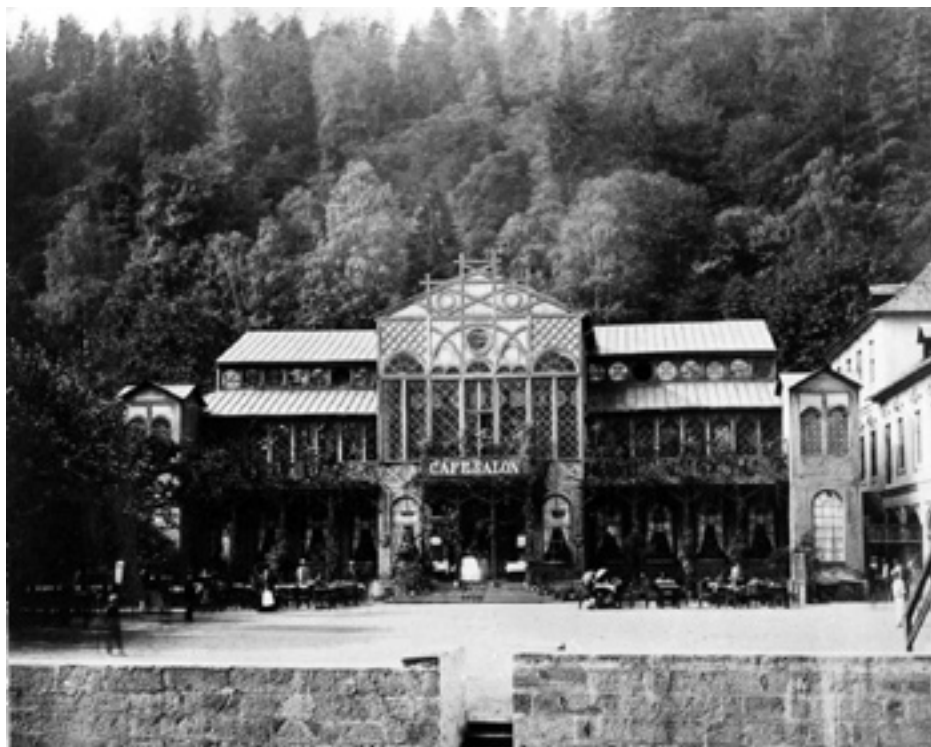
V roce 1869 koupil Saský sál karlovarský podnikatel Josef Hammerschmid, jenž jej měl doposud jen v nájmu. Nenechal si jej však dlouho. Již 27. července 1872 Saský sál se ziskem



Dům Zlatá harfa v roce 1868. Soukromý archiv SB

77 Josef Löschner-Gallus von Hochberger, Amtlicher Bericht über die 37. Versammlung deutscher Naturforscher und Ärzte in Karlsbad im September 1862, Karlsbad 1863 (detailní program sjezdu a texty přednesených referátů). Srov. též L.Spengler, Balneologischer Bericht über die 37. Versammlung der Naturforscher und Ärzte zu Karlsbad im September 1862, Bad Ems 1862.

78 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 224 (výčet a popis oslav a zábav v Českém a Saském sále v letech 1860-1870).



Cafésalon v roce 1870. KMKK, MKV.

prodal za 350 000 zlatých majitelům továrny na porcelán v Lokti, pánům Heidingerovi a Rave-nemu. Josef Hammerschmid, bývalý majitel Saského sálu a městský poslanec, zemřel v Karlových Varech dne 17. dubna 1883.⁷⁹

Dne 17. srpna 1871 se v lese za Puppem na vyhlídce krále Friedricha Wilhelma na počest narozenin císaře Františka Josefa I. večer poprvé rozsvítil velký rakouský císařský orel, jehož zhotovil karlovarský městský radní, tesařský mistr a velitel střeleckého spolku Georg Füllä.⁸⁰ Od onoho dne se plošině s vyhlídkou začalo přezdívat Illuminační výšina. Při slavnostních příležitostech se tu rozsvěcovala světla (svíčky, lampy, lucerny a lampiony) na různých důmyslných dřevěných konstrukcích. Jednalo se o světla svíček, o elektrickém osvětlení neměli v Karlových Varech ještě ani tušení. Po výčtu tolika kulturních akcí však skromně dodejme, že byly i roky nevýrazné, kdy se v obou Sálech nic pozoruhodného nedělo a kronikář tudíž neměl důvod si cokoliv poznamenat.

79 Alfred Doroschkin, c.d., s. 79.

80 Alfred Doroschkin, c.d., s. 74.

8. GENERACE ČTVRTÁ, ANTON, JULIUS A HEINRICH PUPPOVI ZÍSKALI ZPĚT ČESKÝ SÁL A ZALOŽILI RODINNOU FIRMU GEBRÜDER PUPP.

Když dne 7. června 1864 Heinrich Pupp zemřel ve věku pouhých 51 let, získali jeho synové Anton, Julius a Heinrich za 21 000 zlatých celkem třípětinový podíl na Českém sálu. Teprve jejich matce, Theresii, rozené Geisingerové, se podařilo na základě kupní smlouvy z 12. února 1868 za částku 37 000 zlatých koupit zbývající dvě pětiny, které Anton Heilingötter dne 2. listopadu 1865 v závěti odkázal své sestře Theresii Hulové.

Tři dny před smrtí paní Theresie Puppové (zemřela 23. června 1872), tedy dne 20. června 1872 převzali její tři synové Anton, Julius a Heinrich za účasti notáře za kupní cenu 35 000 zlatých tyto zbývající dvě pětiny hotelu oficiálně do svého společného majetku. Na každého ze tří bratrů připadl stejný podíl na hotelu.⁸¹

Byl to pro rodinu mimořádně slavný okamžik, Český sál se po bezmála 50 letech usilovného snažení zase dostal zpět do držení rodiny Puppů!

Heinrich, nejmladší bratr, ponechal po smrti matky svůj dědický podíl, dům „Königin von England“, své nejstarší sestře Isabelle, provdané Kuglerové. Ta navíc dostala ještě 8 000 zlatých, majetkový podíl na louce zvané Cmelischwiese v hodnotě 2 000 zlatých a stala se též podílnicí na Puppovském hotelovém majetku. Již v roce 1866 si Julius Pupp od své matky pronajal Café-Salon.

Tři bratři Puppové se dali dohromady v duchu latinského hesla *Viribus unitis* (Spojenými silami) a dne 20. června 1872 nejen převzali držení Českého sálu, ale současně založili i společnou rodinnou firmu s názvem Gebrüder Pupp. Tak došlo ke spojení cukrárny Antona Puppa v Českém sále s Café-Salonem Julia Puppa. Rok 1872 je nutno považovat za rok založení dnešního Grandhotelu Pupp.⁸²

81 Viktor Karell, GHP, c.d., s. 223. Srov. též Marie Pupp-Mattoni, GFP, c.d. s. 5.

82 O dvacet let později, dne 1. ledna 1892, byla rodinná firma Gebrüder Pupp přeměněna na moderní akciovou společnost. Srov. např. Karl Pupp, Die Entwicklung des Hotelwesens in Karlsbad, in: Jubiläumsfestnummer des Karlsbader Badeblattes, Karlsbad 1910, s. 52-53. Viz také firemní publikaci k přestavbě hotelu Grandhotel Pupp, Karlsbad 1893, s. 4.

RESUMÉ

Stanislav Burachovič

Der Autor befasst sich mit den Anfängen des berühmtesten Karlsbader Hotelunternehmens Grandhotel Pupp, das auf eine mehr als dreihundertjährige Tradition zurückblicken kann. An Hand von zahlreichen Archivalien und des Karlsbader heimatkundlichen Schrifttums schildert er die abwechslungsreiche Geschichte des Sächsischen und Böhmisches Saales, der beiden Vorgänger des GH Pupp. Den Böhmisches Saal kaufte in den Jahren 1775-1782 nach und nach der Zuckerbäcker Johann Georg Pupp (1743-1810), der von Weltrus nach Karlsbad kam, hier die Franziska Mitterbacher heiratete und ein vermöglicher und angesehener Karlsbader Bürger wurde. Johann Georg Pupp war der Gründer der später weltweit bekannten Karlsbader Hoteldynastie. Nach seinem Tode erbte den Böhmisches Saal Pupps Sohn Josef. Seine Witwe musste jedoch den Saal wegen schwerer Finanznot im Jahre 1828 verkaufen, was jedoch gegen den Sinn des Vermächtnisses von Johann Georg Pupp war. Damit ist der berühmte, beliebte und sehr ertragsreiche Böhmisches oder Puppsche Saal für beinahe 50 Jahre für die Familie Pupp verloren gegangen. Die Puppschen Nachkommen, besonders der Zinngiesser und Nadlermeister Heinrich Johann Wilhelm Pupp (1813-1864), bemühten sich lange Jahre ohne Erfolg den Böhmisches Saal wieder in ihren Familienbesitz anzukaufen. Erst im Jahre 1872 gelang es den drei Söhnen (Anton Heinrich, Julius - die vierte Generation der Pupps) des Heinrich Pupp den Böhmisches Saal wieder in ihr Eigentum zu bringen. Sie gründeten die Familienfirma Gebrüder Pupp, die im Jahre 1892 in eine Aktiengesellschaft umgewandelt wurde. Das Jahr 1872 ist als das eigentliche Gründungsjahr des Grandhotels Pupp anzusehen. Erst am Ende des 19. Jahrhunderts kauften die Pupps auch den Sächsisches Saal und weitere anliegende Häuser, die dann in den Jahren 1892-1893 in das neue moderne Grandhotel Pupp in seiner heutigen Gestalt umgebaut wurden.

Im Beitrag werden einige bisher in der Literatur irrtümlich überlieferten Daten und Fakten der Puppschen Geschichte korrigiert. Das Baujahr des Böhmisches Saales wird von 1728 in die Zeitspanne zwischen 1708-1715 verlegt, die Ansiedlung des Johann Georg Pupp von Weltrus nach Karlsbad bezieht sich zum Jahre 1767.